

Vem äger min inkomst?

| av Nils-Eric Sandberg

Riksdagen har avvisat tanken på att sätta en gräns för hur högt skatteuttaget får vara. I princip anser sig riksdagen därmed kunna ta ut 100 procent av lön eller förmögenhet i skatt. Den enskilde äger inget utan allt är statens potentiella egendom.

AR DET ORÄTTVIST att en sänkt statsskatt ger större belopp i skattesänkning åt en grupp än en annan? Ja, det är utgångspunkten för den socialdemokratiska skatteansats som också moderaterna nu accepterat.

”Rättvisa” används i svensk politisk debatt som ett begrepp med en viss bestämd innebörd. Varje parti som använder begreppet utgår – utan vidare analys – från att just deras definition är den rätta.

Men ”rättvisa” är inget endimensionellt begrepp. Det kan ha en rad olika betydelser.

Grundbetydelsen innebär en korrelation: om fyra äpplen ska fördelas på två barn är det ”rättvist” att varje barn får två äpplen; det är orättvist om ett barn får ett äpple och nästan barn får tre.

Rättvisa betyder alltså, ungefär, lika fördelning.

Hur ska då detta begrepp appliceras på beskattningen?

En enkel mening kan betyda att alla ska ha lika stor inkomst, före skatt. Ska detta betyda lika inkomst relaterat till arbetsinsatsen, eller lika inkomst oavsett arbetsinsatsen? Det första inkomstbegreppet kan vara rättvist i en betydelse och orättvist i en annan. Samma gäller det andra inkomstbegreppet.

Ett problem ligger i beräkningsgrunden för skatten. Den baseras nu på årsinkomsten.

Antag att personerna A och B har samma yrke och tjänar lika mycket per timma. A arbetar 6 timmar per dag, medan B jobbar extra och arbetar 12 timmar per dag.

Antag att staten via skatten utjämnar inkomsterna så att båda får samma årsinkomst, efter skatt. Antag att

statens ideologer säger att detta är rättvist. Då innebär det att A får dubbelt så hög lön, netto, som B, för exakt samma arbete.

I vilken mening är detta rättvist?

Exemplet visar att skatt baserad på timinkomst kanske skulle bli mer ”rättvis” än skatt baserad på årsinkomst.

Ett annat exempel. A börjar arbeta vid 20 års ålder och tjänar X kronor per månad. B studerar, avlägger högre akademisk examen, börjar arbeta vid 35 år, och

tjänar Y kronor per månad. Fram till 65 har de tjänat lika mycket, alltså haft samma livsinkomst, justerat för B:s återbetalning av studielån. Men eftersom skatten baseras inte på livsinkomst utan på årsinkomst har B, via högre marginalskatt på sin årslön, betalat in mer skatt än A – och därmed fått lägre livsinkomst, efter skatt.

Är detta rättvist?

Ja, säger socialdemokraterna, det är rättvist att B får lägre livsin-

komst eftersom han är akademiker, och förmodligen inte röstar på partiet.

LO har haft ett stort inflytande på skattepolitiken. Och långa tider har LO arbetat mer för höjda skatter på akademikerna än på höjda löner för de egna medlemmarna.

Jag drar de här hypotetiska fallen bara för att visa att rättvisbegreppet är mångdimensionellt, och där inte användbart i en analys av skatteutfallen – utan preciseringar.

I TOPPEN FINNS LITE

En huvudtanke i varje kritik mot sänkt skatt säger att om skatten sänks ger det mer i kronor för dem i högre inkomstkikt än för dem i lägre. Och det är en logisk

”En huvudtanke i varje kritik mot sänkt skatt säger att om skatten sänks ger det mer i kronor för dem i högre inkomstkikt än för dem i lägre.”

följd av att skattesystemet är progressivt. Men är detta orättvist, i en genuin mening? Just eftersom skattesystemet är progressivt betalar de med högre inkomst mer i skatt, både i relativa och absoluta tal. Om skatterna sänks med X procent för alla faller skatten mätt i kronor mer för dem som har högre inkomst än för dem som har lägre. Frågan är varför detta ska vara orättvist. Alla får lika skattesänkning i procent av sin inkomst. Det kan sägas motsvara ett rättvisekriterium, av flera.

Att sänka skatten i de högre inkomstskikten kostar lite, att sänka skatten i de lägre inkomstskikten kostar mycket. Detta är en matematisk följd av att den svenska inkomststrukturen pressats samman. Det mesta av inkomsterna ligger i mitten. I toppen finns lite.

Några siffror, beräknade på Skattebetalarnas analys av SCB:s inkomststatistik, 2003:

Brytpunkten, där överstigande inkomster drabbas av 20 procents statsskatt, låg 2003 på 301 000 kr, dvs ca 25 000 kr/mån. I inkomstskikten över brytpunkten finns 11,5 procent av de totala inkomsterna. De inkomstskikten betalar 16 procent av den totala inkomstskatten. Och i de inkomstskikten finns 9,5 procent av den totala inkomsten efter skatt.

Den svenska staten tar ut extremt hög skatt på också låga inkomster. Allt sammanräknat tar stat och kommun nästan två tredjedelar av all inkomst i skatt, även från de lågavlönade. Statens (dvs socialdemokratins) vanliga argument för detta är omfördelningen kräver detta skatteuttag. Det är dunkelt tal, syftande till desinformation. Utan: det extrema skatteuttaget innebär att staten tar in

två tredjedelar av alla medborgares inkomster: därmed styr staten medborgarnas liv. Skattetrycket är ett system för statens kontroll av medborgarna.

Orwell – han som skrev 1984 – skulle, om han studerat det svenska skattesystemet, ha sagt att här är en statsmakt som begrep vad jag kritiserade, och tog det som ett uppslag.

SKATT EFTER PRINCIP

I den teoretiska litteraturen kan vi urskilja olika principer för beskattning. En är skatt efter förmåga – lanserad av den tidigare socialdemokratin. Anne-Marie Pålsson, docent i nationalekonomi – från Lund – och moderat riksdagsledamot, refererar till den i en liten briljant skrift hon gjort för Timbro 2001: "Århundradets skattereform – århundradets bidragsfälla". Pålsson menar att den tidigare principen om skatt efter förmåga helt eliminerats i skatteomläggningen 1990. Skatten därefter tas ut efter inkomst, oavsett hur många som ska leva på inkomsten.

Visst; det stämmer. Skillnaden i skattebetalningsförmåga mellan olika hushåll p g a skillnaden i antalet barn ska korrigeras via barnbidrag och bostadsbidrag. Ett problem är att bostadsbidragen är inkomstrelaterade, och därmed bidrar till höga margineffekter.

Anne-Marie Pålsson har ett eget förslag till nytt skattesystem. Hon vill att skatten ska relateras till de personer som ska leva på inkomsten. Flera argument talar för det. En kostnadsrelaterad skatt kan reducera bidragsflödet och minska bidragsberoendet.

Nästa princip kan kallas optimal taxation. Med det menas att skattetrycket ska ha en nivå och en struktur som maximerar en social nyttofunktion och skatteintäkterna. Lite förenklat: staten ska ta ut så mycket skatt det går utan att BNP faller. Exakt hur hög denna optimala skattesats är har ingen lyckats räkna fram – antalet osäkra faktorer blir för stort. Men en av dem som försökt, och belönats med ekonomipriset, amerikanen Mirrlees, fann att de optimala marginalskattesatserna bör ligga på 20-30 procent för den som har en genomsnittlig inkomst.

En närmare titt i statistiken visar på en negativ korrelation mellan skattetryck och tillväxttakt. USA har lägre skattetryck än EU, högre tillväxt och högre BNP per capita. Sverige fick från 1971 dels ett allmänt höjt skattetryck, dels en kraftigt skärpt progression – dvs marginalskatten steg snabbt vid ökande inkomst. Utbytet av ökat arbete och sparande blev mindre. Tillväxttakten hade varit 3,4 procent per år under femtiotalet, 4,6 per år under sextiotalet. I början av sjuttiotalet föll den till ca 1,5 procent – och där har den stannat kvar, trendmässigt. I OECD:s ranking över BNP per capita har vi sedan 1970 fallit från 3:e till 17:e plats. I Världsbankens lista, som upptar fler ekonomier, har vi gått ned från 4 till 21.

En statistisk korrelation är inte identisk med ett kausalsamband. Men om vi utgår från att människor påverkas av ekonomiska incitament vore det mycket egendomligt om det höjda skattetrycket inte påverkat tillväxten.

Och i så fall har skatterna stigit långt över den optimala skattens nivå.

En bilaga (nr 14) till den kommande långtidsutredningen, "Vem tjänar på att arbeta?", har beräknat att 15 procent av befolkningen har marginaleffekter överstigande 60 procent, och ca 10 procent har en marginaleffekt över 80 procent. Det är alltså kombinationen av stigande skatt och fallande bidrag för den som börjar arbeta, eller går från deltid till heltid.

Drygt en miljon personer i arbetsför ålder arbetar inte.

En tredje princip, intresseprincipen, säger att alla ska tjäna på att betala skatt. Dvs alla ska få bättre trygghet och levnadsstandard via de kollektiva nyttigheter som skatterna finansierar. Den här principen lanserades av Knut Wicksell i en liten skrift 1896. Wicksell skrev på tyska. Skriften var länge bortglömd. Men den hittades av James Buchanan, ekonomen som grundade public choiceskolan. Buchanan är en av de ytterst få amerikaner som kan tyska. Han såg till att den blev bekant. 1987 utgavs den av Ratio i svensk översättning: "Principer för en rättvis beskattning".

Det finns givetvis en enkel invändning mot Wicksells bok. Den skrevs ju innan vi hade allmän och lika rösträtt. Alltså kunde då en minoritet erövra den politiska makten och därmed införa skatter som inte låg i majoritetens

intresse. Omvänt var skattetrycket i Sverige, när boken skrevs, lägre än 5 procent av BNP.

Men oavsett detta är Wicksells princip viktig. Om skatterna finansierar kollektiva nyttigheter – med en smal eller bred definition – kan alla tjäna på dem. Ingen utsätts för tvång.

Nivån och strukturen på dagens skattetryck bygger på statens tvång över medborgarna, och ytterst på majoritetens tvång mot minoriteten. Det tvånget är svårt att motivera i ett samhälle byggt på liberala principer. I dagens svenska statsmakt ter det sig naturligt.

Vem äger min inkomst?

Vem äger min inkomst? Jag, eller staten? Detta är högskattestatens centrala fråga.

Skattetrycket har skruvats upp. Totala skattetrycket är nu ungefär 53 procent av BNP. Men BNP är ingen skattebas. Utan skatterna tas ut på lönesumman, två gånger, sedan på konsumtion och egendom. Och om man räknar samman alla skatter – löneskatter, inkomstskatter, indirekta skatter, egendomsskatter – tar det offentliga bortåt 63-65 procent av den enskildes inkomst.

Det finns en begränsningsregel i beskattningen, som säger att inkomst- och förmögenhetsskatten får ta högst 60 procent av inkomsten. Men denna begränsningsregel har två inre begränsningar: dels måste hela kommunalskatten betalas, dels måst minst hälften av förmögenhetsskatten betalas.

Vidare är begränsningsregeln bara vanlig lag; den kan alltså slopas "med ett pennstreck", med Olof Palmes formulering.

Fri- och rättighetskommittén (SOU 1993:40) skulle enligt direktiven "klarlägga beskattningens gränser". Men de socialdemokratiska ledamöterna "lurade skjortan av de borgerliga" (ordagrant enligt min sagesman). Och kommittén skrev i sitt betänkande:

"Inte heller har vi funnit det lämpligt att på annat sätt i grundlagen ange en gräns för det högsta tillåtna skatteuttaget."

Och så blev det. Inte ens en "borgerlig" riksdagsmajoritet ville i grundlagen sätta någon gräns för skatteuttaget.

Principiellt innebär detta: riksdagen säger att det finns ingen övre gräns för skatteuttaget; alltså kan riksdagen ta 100 procent av inkomsten och egendomen i skatt. Och detta innebär att den enskilde äger inget av sin inkomst och sin egendom; allt han/hon tjänar och äger är statens potentiella egendom.

Det finns en korrekt beteckning på den typ av samhälle där individen inte har säker äganderätt till sin inkomst.

Nils-Eric Sandberg (n_e_sandberg@hotmail.com) är fri-lansskribent och författare.